



71426435-2	01/01/2020	בלייזר	עמוד 98	1/4	18.65x27.17
מכללת שנק - 1988					

מה למדתי

// מיטל שפירו // איורים: אסף חנוכה, מוסף "כלכליסט"

אסף חנוכה

בן 45. מצייר וכותב קומיקס, מרצה בשוקר. נשוי פלוס שניים, גר בתל אביב

הנרטיב ההיסטורי הכמעט יחיד – ובטח הכי חשוב ומרכזי במיתולוגיה הציונית.

חרדה מדדליין אחרי עשר שנים זו אותה חרדה. שאגיע ביום ג' ולא יהיה לי כלום. החרדה מגייסת את כל החושים ואת כל תשומת הלב שלי. אני נהפך לצייד של רעיונות ומשפטים ורגעים ופריימים. אני מסתובב ברחוב, מחפש צורות מעניינות – יכול להיות גם עץ באלכסון מול בניין. אני מצלם ומתחיל לחשוב מה אפשר לעשות עם זה. אולי אני אצייר שם איזה חתול וזו כבר התחלה של סיפור. או למשל, אני הולך עם הבת שלי והיא אומרת משהו שנשמע לי גאוני, והרגע כבר מסתדר בפריימים של קומיקס בראש. המטרה היא להגיע מוכן ליום של הדדליין עם כמה שיותר תחמושת. כי היו פעמים שהגעתי לא מוכן, וזה לא כף. זה ממש ממש לא כף. אני משעבד את כל החושים ואת כל תשומת הלב כדי למצוא רעיונות. **קשה לעשות משהו נוסף תוך כדי הטור השבועי, בגלל ההתמכרות לסיי פוקים מיידיים.** אני שולח את העמוד הגמור בשלישי בערב, ברביעי אני בחופש ולא חושב על כלום, וביום חמישי זה כבר עולה לרשת. לפעמים אם זה טור שיש בו משהו קצת פוליטי, אנשים מתחילים להגיב. כותבים שאני עוכר ישראל או מפרגנים – לא משנה מה. הפידבק המיידי ממכר. אם אני עובד על ספר שלוש שנים, ייקח המון זמן עד שמישהו יראה את העמוד שכתבתי באותו היום. צריך המון סבלנות.

אין לי היקש נרטיבי גדול חוץ מהחיים שלי שאמורים להיות הגיוניים. רק בדיעבד אני רואה שבשנה החיא התעסקתי בהורות ואחר כך בזוגיות והיום בהגייס פילוסופיים כי קראתי קצת את נייטשה. מחר אני אתחיל להתעניין בפסיכולוגיה גשטלט או שפתאום הבן שלי יהפוך למתבגר מורד וזה יהיה הנושא. העבודה בטור היא שיקוף די ישיר של המחשבות שלי בהווה נתון. בפרייקטים אחרים – בחלקם אני רק המאייר ולא כותב – יש חשיבה עלילתית מורכבת, אבל בטור שבועי אוטוביוגרפי יש רכיב אקראי. צריך להסתדר עם מה שהיה באותו שבוע.

לא הייתי עושה כלום בלי דדליין. ההרגשה החזקה שלי בתחילת העבודה היא שהרעיונות שיש לי לא כאלה טובים, ושאני צייר די בינוני. יש משהו מאוד מביך בלראות את חוסר המוצלחות שלך. התהליך של לנסות לכתוב משהו – כלומר, לכתוב משהו גרוע, ואז לנסות לתקן, או לצייר ציור ולנסות לתקן אותו – זה תהליך קשה, כי אתה רואה את המגבלות שלך ומתמודד איתן. הדדליין אומר שאפשר להילחם עד השעה הזאת ביום הזה, ואז נגמר הזמן. זה שם את האופציה של פשרה על השולחן. כאדם יוצר אני לא רוצה להתפשר, אני רוצה שזה יהיה הכי טוב שאפשר. אבל הכי טוב שאפשר לא קורה. מה ששלחתי בזמן לעיתון כן קורה. לכן, מבחינתי זו הדרך היחידה לעשות משהו.

אני מודע לזה שחלק מהדברים שאני עושה אניגמטיים ולא ברורים עד הסוף. אני מרגיש שאני עובד בוואקום. נגיד, הייתי באירוע משפחתי ואיזה דוד אמר, "כל הכבוד, ראיתי את מה שעשית בעיתון, אבל אני לא מבין למה התכוונת". הוא דוד שלי, אין סיבה שלא יבין. הוא בן 80 וגר בהרצליה, אבל עדיין יש לו זכות להבין כמו לכל אחד אחר, ולכן אני משתדל מאוד שהיצירה תהיה כמה שיותר ברורה ובהירה. אני בודק על הילית, אשתי, ועל הילדים, ויאל בן 12 ואנה בת שש וחצי. גם אם לא הכל ברור להם, יש תגובות בטן שאני מנסה לראות, אם זה בכלל מעניין אותם. מעורפל אני מקבל, אבל משעמם? יהיה לי קשה להשלים עם זה. כל עוד זה יוצר אצלם עניין אני מרגיש שעשיתי את שלי.

התעסקתי בשד העדתי לפני שזה היה אופנתי, כמו שאומרים. הפכתי להיות מודע לזה בתיכון תלמה ילון בגבעתיים. הייתי ילד מקריית אונו שראה את כל התל אביבים שהתלבשו ודיברו אחרת – ולא שקריית אונו היה איזה גטו, אבל הרגשתי הבדל תרבותי, ויחד עם העניין העדתי וההבנה של מאיפה אני בא, התגבשה התודעה המזרחית. אני מין מזרחי מוכחש, הערביות המשפחתית הייתה כמעט סודית. נגיד, כשדיברו ערבית בבית זה לא היה עם הילדים, רק המבוגרים ביניהם. זה משהו שהיה ברקע אבל לא נוכח. הייתה תרבות ערבית באוכל ופה ושם בביטויים, וכמובן שמשפחה מורחבת. אז אם יש לנו דודים בלונדון, גם הם דיברו ערבית. כאילו שזו הייתה השפה הבינלאומית של המשפחה.

בצבא ממש התחלתי להרגיש את זה. בטירונות היה מסדר והתגלה שחצר איזה פריט לבוש צה"ל. הרס"ר, שהיה בעצמו מזרחי, אמר לי "חנוכה זה שם של גנב וזה בטוח אותה. אתה נשאר שבת". חשבתי שזה בלתי נתפס, אבל אמרתי אוקיי, אני אתחיל לשים לב לעניין הזה, ובאמת התחלתי לאסוף הוכחות. שירתתי בעיתון "במחנה", אז כל פעם שדיברתי על הנושא העדתי אמרו לי שאני בכיין ו"אתה בעיתון במחנה", אם הייתה גזענות לא היית פה". עשיתי קומיקס בסוף העיתון, זה היה בטושים וצבעי מים, קראו לו "מוקוצר". ממש אולדסקול. הסיפור הראשון היה "תווית", על המקרה עם הרס"ר. זה היה מין בייבי-ריאליסטי.

לא היה יכול להיות צבר ישראלי אם לא הייתה מחיקה של היהודי-הערבי. את המחיר על מחיקת הזהות שילמו אנשים כמו ההורים שלי, למרות שאף פעם לא שמעתי אותם מתלוננים. הם לא שילמו את המחיר הכי כבד, זה שוב "מה אתה מתכניין מה כבר היה רע לך או להם". אבל הדבר הבסיסי הזה שאני לא בדיוק יודע את ההיסטוריה של השבט המשפחתי שלי, במובן הרחב. לא לומדים את זה בבתי ספר כי זה לא משנה, אבל כן לומדים כל הסכם שהיה בכל חודש במלחמת העולם השנייה בתור

"אני נראה כמו הממוצע של כל הישראלים הקירחים עם גבות שחורות. סוג של סמיילי של מזרחי. הטוויסט זה המשקפיים העגולים שהם כמו קוד לפלצן. יותר קל לצייר משקפיים עגולים ממרובעים. זאת הסיבה שקניתי אותן. חיפשתי משקפיים שלא יסבכו אותי כשאצטרך לצייר את עצמי"



18.86x26.7	2/4	עמוד 99	בלייזר	01/01/2020	71426433-0
מכללת שנק - 1988					

הצל ואני





71426436-3	01/01/2020	בלייזר	עמוד 100	3/4	18.19x25.8
מכללת שנק - 1988					

"הבת שלי אמרה לי שהיא עצובה מזה שאני צייר, כי זה משעמם. אם היית וטרינר זה היה מעניין. אבל אני מרוצה מזה שאתה מפורסם. זה קרה אחרי שהיינו בתערוכה שלי, ובאו אנשים ודיברו איתי והיא ראתה. רק בשביל זה היה שווה לעשות תערוכה, כדי שהבת שלי תחשוב שאני מפורסם"

ציור משעמם למעניין. ובכל זאת חשוב לי שייצא יפה. יופי כרשת ביטחון: אם הסיפור לא משהו, לפחות יהיה אפשר ליהנות מהציורים.

כולם מציירים כשהם קטנים, אבל רק חלק מציירים גם כשהם גדולים. אני שייך לאלה שנשארו בפניה שלהם עם הטושים והמשכיו לצייר כשחברים שלהם עשו דברים אחרים, נניח למדו משפטים ושיחקו כדורגל והלכו למי-סיבות. פעולת הציור השאירה אותי מחובר לילד שהייתי, ואני עסוק בזה המון. קומיקס אמריקאי מיינסטרימי של גיבורי-על שיש להם זהות סודית וכוח-על הוא תיאור די מדויק של התחושות בגיל ההתבגרות ולכן כל כך מופלרי בקרב נערים בגיל הזה. כשהייתי נער מתבגר התמכרתי לקומיקס של אקס-מן. כשהתבגרת, איבדתי עניין בגיבורי-על ומוטנטים, אבל גיליתי שבעצם מה שהכי אהבתי היה השפה החזותית של הקומיקס ולא דווקא התוכן. והשפה, כמו כל שפה, יכולה לבטא מגוון רחב של רעיונות וסיפורים.

אני מנסה להבין אם הילד שהייתי מרוצה ממה שיצא ממנו בסוף. לא בטוח. פעם הייתי עושה הכל בשבילי, ועכשיו אני קצת כועס עליו. אולי לא כל מה שהוא נותן לי זה טוב, וצריך טיפה לסנן. אני לא יכול להיות שבוי שלו, והרבה זמן הייתי הסכמתי להכל. רוצה להיות צייר קומיקס? בסדר, תהיה צייר קומיקס. הילדים האלה, אין להם גבולות. אני חושב שיש משהו תרבותי שהופך אותנו לעבדים של זיכרון הילדות שלנו והחלומות שלנו, כאילו יש להם מעמד של קדושה. בסדר, לכולם יש חלומות, אבל יש גם את הכאן ועכשיו, ומה שצריך לעשות. זה דבר שבחיים שלי קצת הזנחתי, ואני מתכוון להתפנות אליו.

הבת שלי אמרה לי שהיא עצובה מזה שאני צייר. שאלתי למה. אמרה, "כי זה משעמם להיות צייר". אמרתי לה, "מה את רוצה שאני אחיה?". אמרה, "וטרינר. אם היית וטרינר זה היה מעניין, אבל אני מרוצה מזה שאתה מפורסם". אמרתי לה, "אני לא כזה מפורסם, אל תחיי יותר מדי מרוצה". זה קרה אחרי שהיינו בתערוכה שלי, ובאו אנשים ודיברו איתי, והיא ראתה והתרשמה, לדעתי. רק בשביל זה היה שווה לעשות תערוכה, כדי שהבת שלי תחשוב שאני מפורסם.

אחת מתופעות הלוואי של לצייר קומיקס אישי היא שאני רואה את עצמי כל הזמן מבחוץ. לכל סיסטמאציה יש פוטנציאל להפוך לסיפור, ולכן אני מודמין שאני בצד, ליד הדלת, צופה בעצמי. יש בזה משהו מטריד, להיות כל הזמן מודע לעצמך. זה קצת רעיל. כלומר, יש רגעים שאני אומר דברים, אבל אני חצי-שומע את עצמי כותב תסריט תוך כדי, וזה קצת מבבלב. אם הייתי יכול לכבות את הכתפורה הזה לפעמים, זה היה נחמד, אבל יכול להיות שזה, זה דפך אותי. אני לא יודע.

הייתי לי תקופה עם סקסצ'וב. הייתי מצייר כל מה שראיתי, וזה היה כמו הטלפון. צילמתי שם הכל. אני יכול להסתכל על הדפים מאז, לזהות אירועים ומקומות ואנשים. היום אני כבר לא עושה את זה, כי אני מצייר בעבודה, ואין לי כוח לצייר אחרי העבודה. אבל אני חסיד גדול של התבר-נות. התבוננות כן, אבל לו יכולתי לכבות את המודעות, לא לחשוב יותר מדי, זו הנוסחה המנצחת.

אני חושב שאני נראה כמו הממוצע של כל הישראלים בני ה-45 הקיר-חיים עם משקפיים וגבות שחורות. סוג של סמילי של מזרחי. הטוויסט זה המשקפיים העגולים שהם כמו קוד לפלצן, חנון, אינטלקטואל, משורר, אידיאליסט, רגיש, חפרן. איוון טוב לגנריות של הפנים. גם קל יותר לצייר משקפיים עגולים ממרובעים עם זוויות. זאת הסיבה שקניתי כאלה, כשה-תחלתי את הטור. חיפשתי משקפיים שלא יסבכו אותי כשאצטרך לצייר את עצמי.

ברשימת הזהות שלי, "צייר קומיקס" נמצא במקום גבוה. אם יש צייר קומיקס ביפן, אני ארגיש קרבה גדולה אליו למרות שאני לא דווקא מבין את השפה שלו. שנינו מתחילים עם דף לבן ומגיעים לסוף היום עם דף מלא ציורים. ולכן אנחנו אחים ושייכים לאותו שבט ובני אותה דת – דת ציירי הקומיקס.

ויש לי על זה סיפור. אחד הרגעים המרגשים בחיי היה כשפגשתי את קא-טסוהירו אוטומו בביקור בטוקיו לרגל זכייה בפרס המנגה הבינלאומי על הספר "הדיוויין" שייצאתי עם אחי תומר, בועז לביא שכתב, ורון פרופר שהפיק. הצליחו לסדר לנו פגישה עם אוטומו, יוצר מאנגה אגדי. יצירתו המשמעותית ביותר היא סדרת ספרים בשם "אקירה", שהפכו לסרט אנימציה שהיה מהפכני לתקפתו. "אקירה" יצר חיבור בין שפה וקצב של מאנגה יפני לדימויים חזותיים שמושפעים ממדע בדיוני אמריקאי ואירופי. כנער צעיר חרשתי את הספרים וניסיתי להבין איך אוטומו עושה את זה. זה לא היה הסגנון או הנושא, אלא שפת הקומיקס הקניטית שהחיייתה את הסיפור והדמויות מעבר לעמודים, מעל לציורים. ואז יום אחד אני יושב במסעדה בטוקיו, ואוטומו מגיע. הרגשתי את מה שאנשים מרגישים כשהם פוגשים רב גדול. משהו רוחני חזק, מעורר השראה ומרגש. כל הזמן ניסיתי להוציא ממנו מה הסוד. רציתי לצאת עם משהו קונקרטי מהפגישה הזאת. הוא אמר רק "תחשוב על הקוראים שלך". זה היה כמו סתירה, כי הוא עשה משהו כל כך מהפכני, וכל כך נועז וחדשני. לקח לי קצת זמן להבין כמה הוא צודק. אנשים עוצרים את היום שלהם, נותנים לי 13-14 שניות שלוקח לקרוא עמוד. ואז אחריות שלי שההקרה הזאת תצדיק את עצמה, שהם ירגישו שהיה שווה.

אם אני מאבד את תחושת הזמן כשאני יוצר, זה סימן טוב. זו המטרה. זה מגירות נעולות שאני לא אמור לפתוח מחוץ לתהליך היצירה, כי אז לא אוכל לתפקד ולעשות את המטלות ושאר הדברים שמצופה מאנשים מת-פקדים בגילי ובמצבי לעשות. אני מחפש קצוות של רגשות, דברים שקצת חמקו ולא הסתדרו, ותוהה מה נתקע שם, מה הרגשתי, ומה המשמעות של זה. העבודה תמיד מתחילה מרגש ונהפכת למחשבה. תוך כדי אני עושה הרבה סקיצות ומקשקש בצורה לא לגמרי מודעת, ולפעמים יוצאים שם דברים. אני מחפש חומר גלם כדי לצקת לתבנית שתהיה תקשורתית וברורה לקוראים. זה יכול להיות סיפור עם התחלה, אמצע וסוף, או ציור אחד גדול. אני משתדל לא לחזור על אותן תבניות כי זה נהיה משעמם. שמתי לב שכשאני ממצה צורת עבודה אני עובר לצורה חדשה למרות שה-פורמט של תשעה פריימים מלווה אותי מהשבוע הראשון. צריך גם יציבות.

הפחד שלי הוא להגיד את המובן מאליו, את מה שכולם כבר יודעים. אבל הפחד הכי גדול – לא להיות כן. לאיף. זה משהו שאי אפשר למדוד אותו, אבל אפשר להרגיש כשמישהו מזייף. בעבודה אוטוביוגרפית, בעיקרון, אם אין שם כנות ואם אני לא מצליח להיות אמיתי עם עצמי ובמקום זה בורח לקלישאה, אז לא עשיתי את העבודה. בסוף, מעבר להכל, לציורים ולר-עיונות, זו פשוט היכולת להתבונן בצורה כנה על משהו. אני חושב ששעמום זה משהו שקוראים מרגישים כשהם מזהים זיוף.

פעם הייתי מחפש את הפאנץ' או רעיון נורא מדויק. כל עוד לא היה לי את זה, הרגשתי שאין לי כלום. היום אני מחפש משהו שיותר קשור בקצב, בדרך כלל משפט שיהיה מספיק טעון בשביל שהמשפט אחרי יגיע באופן טבעי. ברגע שאני מוצא משהו כזה אני יכול לעבוד בתוך הטון שהוא מכתיב, בעצם לזרום איתו או לגלוש עליו עד לסוף הסיפור. זה נראה לי הדבר הכי חשוב למדתי על כתיבה בתור מאייר שהתחיל לכתוב בגיל 35. הדבר החמקמק הזה שמאפשר ליצירה לקרות הוא לא דווקא רעיון סגור עם פאנץ'. זה יותר כמו חליפה שאפשר ללבוש לימן הסיפור, ואם היא נוחה, הסיפור כותב את עצמו. גם לא צריך יותר מדי להתאמץ עם הציורים. אפשר להשתחרר מהמחשבה שהכל יהיה נכון וכל האצבעות והאנטומיה של השרירים יהיו מדויקים. המטרה היא לא כל ציור בפני עצמו, אלא הדרך שבה הציורים עובדים בעמוד ביחד.

המטרה זה לא לצייר ציור נכון או יפה, אלא לצייר ציור שעובד. כלומר, ציור שמעורר רגש כי הוא מבטא רגש. תמיד קיים מתח בין הצורך לתקן את הציור עד שיהיה נכון, פרופורציונלי והגיוני, אבל לפעמים זה גם מה שהורג אותו. יד ארוכה מדי של דמות שמחבכת יכולה לעשות את ההבדל בין



18.58x27.1	4/4	עמוד 101	בלייזר	01/01/2020	71426434-1
מכללת שנק - 1988					

